

Zo ging dat in Zolder in 1756: de verpachting van de *bierimpost*

Rombout Nijssen

Op 27 mei 1756 vergaderden in de school van Zolder de burgemeesters van de zogenaamde *wagens* of wijken van Zolder. Een burgemeester was in de achttiende eeuw niet zoals nu een door de regering benoemde bestuurder van de gemeente, maar wel de persoon die door de inwoners van het dorp gekozen was om gedurende een jaar de gemeentelijke financiën te beheren. Jaarlijks kwamen in Zolder de gezinshoofden per wijk bijeen om samen voor hun wijk te bekijken welke uitgaven er verwacht werden voor het volgende jaar. In functie van de behoeften stelden zij dan het belastingtarief vast. Meestal bestonden de gemeentelijke belastingen in de achttiende eeuw uit drie componenten: een forfaitaire belasting voor iedere persoon die de leeftijd bereikt had waarop hij te communie mocht gaan (er werd aangenomen dat men vanaf die leeftijd ook kon werken), een belasting op het bezit van dieren (wat beschouwd werd als een belasting op vermogen) en een belasting op het grondgebruik (wat beschouwd werd als een belasting op het inkomen). Vervolgens werden twee burgemeesters gekozen die die belastingen en eventueel andere inkomsten van de gemeente moesten innen en met de opbrengsten daarvan de uitgaven van de gemeente moesten betalen. Na verloop van een jaar werd er een nieuwe dorpsvergadering gehouden, waar de burgemeesters rekenschap aflegden over hun beheer en het overschot op hun rekening in de gemeentekas stortten of aan hun opvolgers overdroegen.

In mei 1756 waren Lenaert Raijmakers en Peter Henricks de burgemeesters van de *dorp-wagen* in het centrum van de gemeente, Jacobus Peters en Andries Luycks waren de burgemeesters van Voort, Peter Luijten en Jan Daniëls waren de burgemeesters van Boekt, Peter Briers was burgemeester van Stokrooi, Antoon Van de Savel en Paulus Reijnders waren de burgemeesters van Viversel en Lambertus Maris was burgemeester van Bolderberg.

De gemeentefinanciën van Zolder waren in die periode niet zo florissant, en daarom hadden de gemeentenaren aan de vorst – dat was toen de bisschop van Luik – toelating gevraagd om *tot ontlastinge der dorpslasten* een bijzondere belasting of *impost* te mogen heffen op het verbruik van bier. Die toelating was hen verleend maar de heffing van die *bierimpost* was behoorlijk complex. Je moest immers tot op zekere hoogte weten wie bier brouwde, hoeveel bier ieder brouwde en wie bier van elders invoerde. Liever dan de burgemeesters hiermee te belasten, hadden de gemeentenaren beslist de inning van de bierim-

post bij wijze van verpachting uit te besteden aan een zelfstandige belastinginner. Iedere inwoner van Zolder die zich geroepen voelde mocht een bedrag bieden om de bierimpost te pachten. Wie het hoogste bedrag bood mocht dan in ruil voor een vast bedrag gedurende een jaar voor de gemeente de impost innen.

Het was met het oog op die verpachting dat de burgemeesters die 27ste mei 1756 samen met de secretaris of *gemeynteschrijver* Nicolai en gemeentebode Henrick Lochtenberghs in de school bijeengekomen waren. *Met clockslagh*, door het luiden van de dorpsklok, waren alle gemeentenaren uitgenodigd om de bijeenkomst bij te wonen. Een verslag van die bijeenkomst bleef bewaard in het archief van het kasteel van Vogelsanck. Het leert ons dat de inning van de *bierimpost* bij opbod verpacht werd voor een termijn van een jaar, te beginnen op diezelfde 27ste mei om 12 uur 's middags, en tot 27 mei 1757. Enkel *inwoonders des dorps Solder met sijn appenditien* of wagens, die *alhier gegoeijt ende geerft* waren, dat wil zeggen dat zij in Zolder bezittingen moesten hebben die als garantie voor het stipt betalen van het pachtgeld konden gelden, mochten op de pacht van de impost opbieden (artikel 6).

Voordat er geboden kon worden, werden de voorwaarden voor de inning van de belasting en voor het betalen van het pachtbedrag uiteengezet. In de eerste plaats werd uitgelegd dat de *impost* geheven werd op alle *vremt bier* zoals *Diesterbier*, *Halens bier* of *Hoegaert*, en op brandewijn. Deze buiten de gemeente gebrouwde bieren en de brandewijn werden belast volgens een tarief dat was vastgelegd in een *apostille*. Meer uitleg verschaft het verslag daar niet over, maar wellicht gaat het om een niet bewaarde bijlage bij het besluit waarin de bisschop de gemeente toelating gaf om deze belasting te innen. Naast brandewijn en bieren die van buiten de gemeente ingevoerd werden, werd ook het brouwen van bier in de gemeente belast. Dat deed men door een belasting te heffen op het verbruik van mout: voor *ider hondert pont* moest men 1 gulden betalen. Belastingplichtigen moesten spontaan hun impost betalen in een inningskantoor of *comptoir* dat de pachter moest inrichten volgens de richtlijnen in het besluit van de bisschop. Wie *cleijn bier oft leck* maakte, een brouwsel waarvoor gebruik gemaakt werd van mout die al een keer gediend had om bier van eerste kwaliteit te brouwen, moest de impost niet betalen. Ook geestelijken, de bewoners van het kasteel van Vogelsanck en niet nader geïdentificeerde *andere de welke eenige exemptie sullen connen toonen* waren ook vrijgesteld van de belasting (artikels 1 en 7).

Wie het hoogste bod zou uitbrengen en door de verzamelde burgemeesters voldoende solvabel geacht werd om als pachter aanvaard te worden, moest nog dezelfde dag, *voor den sonnenonderganck, promptelijck ende in contante goede penningen* een vierdedeel van de pacht voorafbetalen. Vervolgens moest hij om de drie maanden *op de gewoonelijcke vergaderplaats wesende de schole* de voorafbetaling voor de volgende drie maanden doen. Pachtbetalingen moesten minstens voor de helft in gouden of zilveren munten gebeuren. Voor de overige helft mocht de pachter van koperen kleingeld gebruik maken. De pachter moest ook de kosten betalen van de organisatie van de openbare verkoop, *namentlijck*

eene tonne biers, de vergoeding voor de secretaris voor het opstellen van het verslag en de vergoeding voor de gemeentebode die de verpachting afriep. Als hij op een van deze punten in gebreke bleef, kon hij zijn rechten verliezen en zou de impost opnieuw verpacht worden. Wat die verpachting meer zou opbrengen, zou *tot profijt der gemeijnte* zijn, terwijl een eventuele lagere opbrengst en ook de kosten voor de organisatie van de nieuwe openbare verpachting voor rekening van de nalatige pachter zouden zijn. Voor meer zekerheid zou de pachter een *goeden suffisanten borgh* moeten stellen. Die borg moest bereid zijn met zijn vermogen borg te staan voor de stipte betalingen door de pachter en hij moest *alhier ten recht bedwanckbaer* zijn. Dat betekent dat hij bezittingen moest hebben in het rechtsgebied van de schepensbank van Zolder, zodat de gemeente daar in geval van nood met minimale moeite beslag op kon laten leggen. Slaagde de hoogste bidder er onverhoopt niet in een goede borg te vinden, dan mochten de burgemeesters de verpachting opnieuw laten afroepen of de impost *aen den naestlesten hoger* toewijzen (artikels 3, 4 en 5).

Kandidaten werden gewaarschuwd dat zij er niet op moesten rekenen dat hen in de loop van het jaar enige korting of *quijtslag* op het pachtbedrag zou worden toegestaan, *op wat pretext 't soude connen sijn* (artikel 2).

Nadat *dese voorschreve conditiens* voorgelezen en uitgelegd waren, kon het bieden beginnen. Willem Corthauts en Jan Joris uit Bolderberg brachten met 550 gulden het hoogste bod uit. Nadat zij beloofd hadden alle voorwaarden *promptelijck ende punctuelyck te onderhouden* werd hun het recht om de bierimpost te innen toegewezen.

Een aantekening van de gemeentesecretaris op dit verslag leert ons nog dat Corthauts en Joris op 27 mei, 27 augustus en 27 november 1756 telkens een vierde deel van het pachtbedrag of 137 gulden en 10 stuivers betaalden. Dat bedrag werd dan als volgt over de wijken verdeeld: Voort en Stokrooi kregen ieder 30 gulden en 11 stuivers, Boekt kreeg 26 gulden en 19 stuivers, het dorp 22 gulden, 15 stuivers en 3 oord, Viversel 15 gulden, 5 stuivers en 2 oord en Bolderberg tenslotte 11 gulden, 7 stuivers en 3 oord.

In de achttiende eeuw werden geldbedragen uitgedrukt in guldens, stuivers en oorden. Een gulden was 20 stuivers waard en in een stuiver gingen 4 oorden. Geldbedragen werden in de regel geschreven als drie getallen met horizontale streepjes tussen. 16-15-2 bijvoorbeeld, betekent 16 gulden, 15 stuivers en 2 oorden.

Als je dat soort bedragen wil optellen, moet je eerst de oorden optellen. Kom je daarbij op een getal uit dat groter is dan 4, dan moet je voor iedere 4 oorden 1 stuiver bijtellen. Dan tel je de stuivers. Als je daarbij op een getal uitkomt dat groter is dan 20, dan moet je voor iedere 20 stuivers een gulden bijtellen. Tot slot tel je de guldens op. Als voorbeeld tellen we drie bedragen op, waarbij we omwille van de uitlijning vóór 1 tot

9 stuivers een 0 plaatsen:

2-15-3

4-02-1

8-06-2

15-04-2

Eerst tellen we de oorden op, zij staan telkens achter het tweede streepje: $3 + 1 + 2 = 6$. Daar trekken we 4 af, zodat we 2 oorden overhouden. Straks moeten we daarom 1 stuiver bijtellen. Nu tellen we de stuivers op: $15 + 2 + 6 = 23$. Daar tellen we 1 stuiver bij op, omdat we daarnet 4 oorden minder hebben geteld, en zo komen we aan 24. 20 stuivers maakt een gulden, dus herleiden we die 24 tot 4, en we onthouden dat we straks bij de guldens 1 gulden moeten bijtellen. Nu tellen we de guldens op: $2 + 4 + 8 = 14$, plus de gulden die we hadden omdat we 20 stuivers hebben weggelaten, zodat we op 15 gulden uitkomen. De oplossing is 15 gulden, 4 stuivers en 2 oord, of 15-04-2.

Ondanks de waarschuwing aan kandidaat-pachters dat er onder geen geding korting op het pachtbedrag zou toegestaan worden, kregen Corthauts en Joris voor hun laatste afbetaling een korting van 31 gulden en 10 stuivers *voor die verminderinge van den brandewijn*. Wat daarmee bedoeld werd is uit de aantekening van de secretaris niet meer op te maken. Voor Corthauts en Joris was meer uitleg waarschijnlijk niet nodig.

Tekstuitgave: *Archief van het kasteel van Vogelsanck*, nr. 277

Conditie van den gemejnten impost

Int jaer des heeren duijsent sevenhondert ses en vijftigh den 27 des maents mejj sijn voor mij ondergeschreven gecompareert Lenaert Raijmakers ende Peter Henricks, borgemeesters van den dorpwagen, Jacobus Peters ende Andries Luycks, borgemeesters van den Voortwagen, Peter Luijten ende Jan Daniëls, borgemeesters van den Boucktwagen, Peter Briers, borgemeester van Stockroije, Antoon Van de Savel ende Paulus Reijnders, borgemeesters van Viversel, ende Lambertus Maris, borgemeester van Boelderbergh, alle borgemeesters des dorps Solder met sijn appenditie, 't geheel corpus formeerende, verclaeren uyt te geven, gelijk sij mits desen uijtgeven, den impost door sijn doorluchtige hoogheijt onsen genadigen prins ende bisschop van Luijck (voormaels hen veraccordeert ende vergunt tot ontlastinge der dorpslasten) voor den termijn van een jaer, beginnende den 27 mejj 1756 ten 12 uren 's middaghs ende eijndigende den selven dato des jaers 1757, in manieren ende vuegen soo als volght:

In den eersten wort onder desen impost begrepen alle vremt bier als Diesterbier, Halens bier, Hoegaert, brandewijn etc., te betaelen volgens apostille, item 't mout van ider hondert pont te betaelen eenen gulden Brabants Luijcks, soo nochtans dat de gemejntenaeren sul-

len mogen maecken cleijn bier oft leck sonder hop, mout, oft losenbodem, mede en sullen niet subject sijn aen desen impost de geestelijcke, 't huijs van Vogelsanck ende alle andere de welcke eenige exemptie sullen connen toonen.

Item soo wort desen impost uytgegeven ider op sijnen risico, sonder den minsten eenigen quijtslagh, op wat pretext 't soude connen sijn oft souden meugen pretendeeren.

Aen wie desen impost met afroepen des dienaers ende consent der borgemeesters sal verblijven, dien sal den selven dagh voor den sonnenonderganck, promptelijck ende in constante goede penningen, ten minsten voor de hellicht gout oft silver, moeten avanceren de betaeling van 3 maenden, sonder dat eenige pretensie, exceptie oft liquidatie der eenige plaets sal vinden, ende dat van 3 maenden tot 3 maenden, geduerende den geheelen termijn, andersints ende bij fout van dien sonder imants tegenseggen, sal desen impost op een nieuw worden uytgegeven, de meergeldinge sal wesen tot profijt der gemeijnte, de mindergeldinge ende alle eventueele onkosten te reijsen ende vacatiens, sal den fallianten pachter moeten suppleeren, waervoor ende voor alles sal instantelijck in sijn aennemen van desen impost hebben te stellen goeden suffisanten borgh, alhier ten recht bedwanckbaer, welcken borgh als principaelen pachter sal mogen aengesproken ende gediscutieert worden, sonder eerst den origineelen pachter te behoeven oft moeten te discutieeren, ten dien eijnde renuntieerende van exceptie, divisie ordinis, excussionis ende alle andere etc. oftwel bij fout vandien instantelijck wederom op te hangen ende af te roepen, oft soo sullen die borgemeesters den selven impost cunnen oft mogen laeten aen den naestlesten hoger, welcken den selven sal gehouden sijn op conditiens voorschreven aen te houden, sonder nochtans dat den naestlesten hoger daertoe sal connen praemen de borgemeesters.

Item is conditie dat den pachter sal betaelen alle de onkosten hier op reijsende, namentlijck eene tonne biers daer het de borgemeesters gelieven sal, dese conditie, den dienaar sijn recht etc.

Item sal de betaeling van 3 maenden tot drij maenden geschieden op de gewoonelijcke vergaderplaets wesende de schole, sonder datter eenige onkosten sullen geschieden defalkeerende aen den impost.

Niemant sal oft mach op desen impost hoogen dan inwoonders des dorps Solder met sijn appenditien alhier gegoeijt ende geerft, stellende suffisanten borgh soo als voor.

Item moet 't comptoir gestelt worden ende blijven soo verre ende niet verder als de conditie van sijne doorluchtige eminentie vermeld.

Op dese voorschreve conditiens is den impost naer 't afroepen des dienaers Henrick Lochtenberghs aen den hoogstbiedende (tot dien eijnde de gemeijnte met clockslagh vergadert sijnde) uytgegeven voor den termijn van een jaer beginnende ut supra, ende is verbleven aen Willem Corthauts ende Jan Joris van Boelderbergh voor de somme van vijf hondert ende vijftigh guldens Brabants Luycks, belovende des voorschreven promptelijck ende punctuelyck te onderhouden. Aldus geschiet op dagh en datum als boven in de schole ter presentie Peter Reijnders ende Quinten Nulens als geloofbaere gebedene getuijgen.

Ita est. G. Nicolai, gemeynteschrijver.

Conditie voort jaer 1756

elcken termijn 137-10-0

Voort 30-11-0

't Dorp 22-15-3

Bouckt 26-19-0

Stockroije 30-11-0

Viversel 15-05-2

Boelderbergh 11-07-3

Op heden den 27 mey 1756 den 1 termijn betaelt.

Op heden den 27 augusti 1756 den 2 termijn betaelt.

Op heden den 27 november 1756 den 3 termijn betaelt.

Ter oorsaeck van den quijslagh aen hen gedaen voor die verminderinge van den brandewijn, te weten 31-10-0, soo ist den lesten termijn

Voort 23-11-0

't Dorp 17-12-2

Bouckt 20-13-2

Stockroije 23-11-0

Viversel 12-05-2

Boelderbergh 8-16-1

Voldaen 106-09-3

Den desen voldaan.

Adres van de auteur:

Rijksarchief

Bampslaan 4

3500 Hasselt